

Rijksdienst voor het Cultureel Erfgoed
Ministerie van Onderwijs, Cultuur en
Wetenschap

Waterbodems en archeologie

Waarom gemeentelijk archeologiebeleid voor waterbodems?

Volgens de Monumentenwet (art. 38a) is het verplicht bij vaststelling van een bestemmingsplan en bij de bestemming van de in het plan begrepen grond rekening te houden met de in de bodem aanwezige dan wel te verwachten archeologische waarden. Dit geldt, anders dan vaak gedacht wordt, ook voor alle wateren binnen het gemeentelijk grondgebied, zelfs als die in beheer zijn van Rijkswaterstaat of een waterschap. De beheerder is namelijk allereerst verantwoordelijk voor de waterkwaliteit en waterveiligheid, terwijl de gemeente toeziet op de zorgvuldige omgang met archeologische waarden.

Waaruit bestaan deze archeologische waarden?

Ons verleden is mede gevormd door onze relatie met het water. Over water werden goederen, mensen, ideeën en cultureel gedachtengoed vervoerd. Het water is bovendien veranderlijk, kusten en rivierlopen zijn in de loop van de eeuwen steeds weer van plek veranderd. Een belangrijk deel van ons erfgoed ligt dan ook onder water of in oude waterlopen. Op zee, zoals in de Zeeuwse Delta, de Waddenzee en de Noordzee, of in het binnenland, zoals in het IJsselmeer, rivieren, plassen en gegraven waterlopen als weteringen en grachten.

Het kan onder andere gaan om verdrinken bewoningsresten daterend van prehistorie tot middeleeuwen, brug-, kade- en havenconstructies, afvallagen, scheepswrakken en zelfs resten van een kasteel of tempel. Het archeologisch erfgoed onderwater is vaak erg goed bewaard gebleven. Zo kunnen ook kwetsbare materialen als hout, leer en textiel ons een kijkje geven in het leven van onze voorouders.

Hoe krijgt u in beeld wat voor uw gemeente van toepassing is?

Vaak laten gemeenten een archeologische verwachtingskaart maken, die in één oogopslag de waarden en verwachtingen in een gebied zichtbaar maakt. De kaart helpt u een vertaling te maken naar het archeologiebeleid, waarbij procedures en maatregelen worden gekoppeld aan de archeologische verwachtingen. Deze kaart is voor land vaak al opgesteld of in ontwikkeling en kan eenvoudig aangevuld worden met de watergebieden.

Kijk voor websites en bronnen achter in deze brochure.

Hoe zorgt u voor een zorgvuldige omgang met de archeologische (verwachtings)waarden?

De beleidskaart functioneert als onderbouwing van het bestemmingsplan of de beheersverordening. In de beheersverordening en het consoliderende en ontwikkelingsgerichte bestemmingsplan worden in de toelichting, verbeelding en planregels vastgelegd waarom en op welke manier eventuele archeologische waarden in de waterbodem beschermd zijn, bijvoorbeeld via een dubbelbestemming.

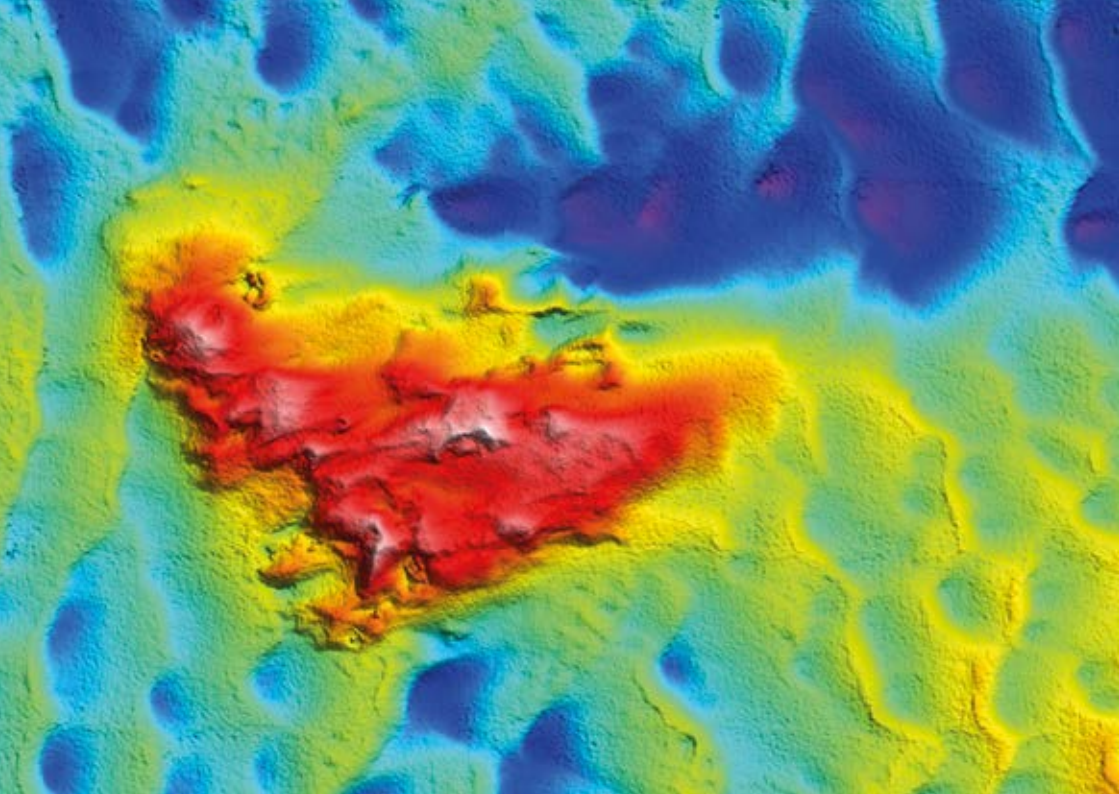

Daarmee is helder hoe de gemeente omgevingsvergunningaanvragen zal beoordelen op archeologie in waterbodems. Dit is dus niet anders dan de omgang met archeologie op land!

De waterbodems kunnen qua indeling in categorieën (bijvoorbeeld Waarde Archeologie 1) aansluiten bij de voor land gehanteerde indeling. Het belangrijkste verschil is dat het wenselijk is om bij waterbodems geen dieptevrijstellingsgrens (waarboven vergunningvrij gegraven mag worden) te hanteren. Immers, resten zoals houten delen blijven onder water zo goed bewaard, dat ze uit de waterbodem omhoog kunnen steken.

Daarnaast is het raadzaam om ook specifiek voor de waterbodem de vergunningplichtige ingrepen te benoemen.

Waar bestemmingsplannen nog ontbreken of verouderd zijn, kan de omgang met archeologische waarden in de waterbodem meegenomen worden in de erfgoedverordening of in het paraplubestemmingsplan.

Hoe gaat archeologisch onderzoek onderwater in zijn werk?

Archeologisch onderzoek onderwater volgt dezelfde onderzoeksfasen als archeologie op land, alleen de methoden en technieken zijn anders. Zo wordt voor land én water allereerst een bureauonderzoek gedaan, gecombineerd met of gevolgd door een verkennend onderzoek. Voor waterbodems kan het verkennend onderzoek bestaan uit sonar- of multibeamopnamen, eventueel gevolgd door duikinspecties. De waarderende fase kan bestaan uit duikend onderzoek. Na de waarderende fase volgt een besluit over de behoudenswaardigheid van eventueel aangetroffen archeologische resten.

Is archeologisch onderzoek wel zinvol in vaarwegen die al regelmatig gebaggerd worden?

Baggerwerkzaamheden in vaargeulen beperken zich over het algemeen tot het verwijderen van recent slib. Uiteraard levert dit een risico op voor historische objecten en constructiedelen die uit de waterbodem omhoog steken. De vondsten zullen zich echter vooral dieper in het oudere slib bevinden. Dus is archeologisch onderzoek in regelmatig gebaggerde waterwegen nog steeds relevant, zeker bij voorgenomen werkzaamheden die een grotere breedte beslaan of dieper reiken dan voorheen.

Voor meer informatie

Raadpleeg de Handreiking erfgoed en ruimte voor informatie over de archeologie van de waterbodem. Via www.cultureelerfgoed.nl/handreiking/erfgoedruimte vindt u onder andere de volgende onderwerpen:

- bronnen bij het opstellen van een verwachtings(waarden)kaart
- voorbeeldregels specifiek voor waterbodems
- voorbeeldregels voor land- en waterbodems geïntegreerd
- vergunningplichtige ingrepen
- praktijkvoorbeelden.

Voor archeologische adviesbureaus kijkt u op www.sikb.nl

Voor meer informatie en vragen kunt u contact opnemen met:

Rijksdienst voor het Cultureel Erfgoed

Postbus 1600 | 3800 BP Amersfoort | 033 – 421 7 456

info@cultureelerfgoed.nl | www.cultureelerfgoed.nl

Hier kunt u ook de brochure *Erfgoed in waterbodems en het bestemmingsplan* opvragen.

Dit is een uitgave van Rijksdienst voor het Cultureel Erfgoed – Maritiem Programma.

Bij het vormgeven van het gemeentelijk archeologiebeleid en bestemmingsplannen blijft de waterbodem nog vaak buiten beeld. Daardoor wordt bij ontwikkelingen niet altijd rekening gehouden met het erfgoed onder water of in oude waterbodems. Zo verdwijnen ongezien sporen uit ons maritieme verleden.

Deze brochure geeft antwoord op de belangrijkste vragen over waterbodemarcheologie en gemeentelijk beleid.

Met kennis en advies geeft de Rijksdienst voor het Cultureel Erfgoed de toekomst een verleden